

**EDUCATION REFORM IN THE CONTEXT
OF POLITICAL AND ECONOMIC CHALLENGES:
EDUCATION CONTENT TRANSFORMATION**

**РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ
ПОЛІТИЧНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ:
ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗМІСТУ ОСВІТИ**

Olha Dienichieva¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-531-0-41>

Abstract. The paper highlights the relevance of reforming the education system in the context of current political, economic, and social challenges that significantly affect the modernization of the educational process. *The purpose of the paper* is to address the transformation of higher education content in the course of implementing educational reforms necessitated by political and economic challenges. It examines the impact of crisis phenomena, such as political instability, military conflict, and economic recessions, on educational policy and underscores the importance of adapting educational approaches to new realities. The *methodology* of the study is based on the comprehensive approach that includes the analysis of educational policy, reform strategies, synthesis, and general methodological approaches. Additionally, it draws on comparative case studies to provide a theoretical context based on educational theory, political economy, and globalization studies. The paper considers the innovative methods for developing educational and professional programs that focus on integrating modern scientific achievements, *enhancing the practical orientation of training*, and fostering the formation of key competencies. The research emphasizes implementing the pedagogical concepts based on the principles of inclusiveness, interdisciplinarity and flexibility, while also addressing globalization processes and labor market transformations. *The results* stress the importance of digitalization, automation, and

¹ PhD in Education, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Theoretical and Applied Linguistics,
Zhytomyr Polytechnic State University, Ukraine

the development of artificial intelligence technologies in modernizing educational programs. Particular attention is devoted to analyzing previous stages of education reforms, their results, and shortcomings, as well as to the identification of strategic directions for the development of the education system. The *practical implications* include increasing awareness of the development of adaptive, future-oriented curricula and strategies for teacher development to meet growing needs. The study examines the key role of building an inclusive educational environment, ensuring access to education, promoting the professional development of teaching staff, and advancing digital competencies. The *value* of the paper lies in its comprehensive approach to education reform, which includes strategic planning, analysis, and the practical implementation of changes. It identifies the interrelationships between political stability, economic strategy, and educational transformations as the foundation for enhancing national economic competitiveness and achieving sustainable societal development.

1. Вступ

Реформування системи освіти в умовах сучасних викликів набуває особливої актуальності, оскільки політичні, економічні та соціальні чинники суттєво впливають на процеси модернізації змісту освіти. Під час кризи, зумовленої політичною нестабільністю, військовими конфліктами чи економічними рецесіями, питання адаптації освітніх підходів до нових реалій стає пріоритетним для забезпечення сталого розвитку суспільства. Інноваційний підхід до побудови освітньо-професійних програм у закладах вищої освіти передбачає інтеграцію сучасних наукових досягнень, підвищення практико-орієнтованості навчання та створення умов для розвитку компетентностей, які відповідають викликам часу.

Соціально-економічні трансформації зумовлюють впровадження нових педагогічних концепцій, заснованих на принципах інклюзивності, гнучкості та міждисциплінарності. У контексті глобалізації освітня система реагує на трансформації у структурі ринку праці, включаючи розвиток цифрової економіки, автоматизацію та поширення технологій штучного інтелекту. Зміна парадигми освіти передбачає перехід від традиційної моделі освіти до орієнтованої на розви-

ток критичного мислення, здатності до самоосвіти та міжкультурної взаємодії.

Особливо актуальним на сучасному етапі розбудови держави вважається імплементація нових освітніх стандартів, які враховують вимоги національних та міжнародних нормативних документів. Створення навчальних планів, орієнтованих на потреби економіки, має відбуватися з урахуванням таких факторів, як інтеграція інноваційних технологій, розвиток цифрових компетентностей, формування глобального мислення та екологічної свідомості. Реформування освіти у часи політичної та економічної нестабільності вважається одним із найскладніших етапів державотворення. Це обумовлено багатовимірністю процесу, який вимагає врахування внутрішніх особливостей функціонування освітніх інституцій та зовнішніх чинників, що впливають на їхню діяльність. Одним із суттєвих завдань реформування вважається дослідження впливу глобалізаційних процесів на освітню політику, що охоплює адаптацію до новітніх тенденцій (впровадження технологій штучного інтелекту, розвиток STEM-освіти та інтеграція концепцій сталого розвитку в освітні програми). Стратегічне планування реформ потребує наукового обґрунтування, використання сучасних методів аналізу даних для моніторингу та оцінки освітніх процесів, а також розробки індикаторів ефективності.

Варто зосередитися на аналізі соціальних очікувань, які визначають суспільний запит на якісну освіту. Це передбачає забезпечення доступності освіти для різних верств населення, підтримку студентів у кризових умовах, таких як пандемія та військовий конфлікт, а також адаптацію освітнього процесу до нових форматів, зокрема дистанційного та змішаного навчання. Використання комплексного підходу до реформування освіти включає стратегічне планування, науковий аналіз і практичну реалізацію, що дозволяє забезпечити сталість та довготривалість змін.

Розуміння взаємозв'язку між політичною стабільністю, економічною стратегією держави та освітньою реформою є основою для реалізації реформ. Аналіз зовнішніх факторів, таких як соціально-економічний контекст, культурні особливості, глобальні тренди та екологічні виклики, сприяє визначенню найбільш ефективних шляхів трансформації. Ефективне реформування освіти є визначальним

чинником забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, формування інноваційного потенціалу країни, сприяння соціальній справедливості, підвищення якості життя громадян і розвитку суспільства.

2. Етапи та підходи реформування системи освіти

Останніми роками у суспільстві спостерігається три етапи реформ, що суттєво вплинули на розвиток системи вищої освіти. Перший етап реформ (1970-ті роки) зосереджувався на підвищенні ефективності внутрішніх процесів викладання, удосконаленні методик, форм і методів моделювання освітнього процесу. Ефективність цих реформ здійснювалася через впровадження двох основних підходів [22, с. 26]: *підхід до підвищення ефективності окремих складових освітнього процесу (The Component Effectiveness Approach)* та *підхід до удосконалення інтерактивних зв'язків (The Relationship Effectiveness Approach)* (див. табл. 1).

Необхідно звернути увагу на те, що *підхід до підвищення ефективності окремих складових освітнього процесу* націлений на вдосконалення результативності та якості освітнього процесу. Основні напрямки реалізації включають [3; 11; 14; 19; 22]:

Професійний розвиток педагогічних кадрів:

- поглиблене вдосконалення мовної підготовки вчителів для забезпечення високого рівня комунікативної компетентності в освітньому процесі;

- підвищення педагогічної кваліфікації через поглиблення знань у галузі педагогіки, методики викладання та управлінських аспектів освітнього процесу;

- формування цифрової компетентності педагогів, що дозволяє інтегрувати новітні технології та інструменти у процес навчання.

Покращення результативності навчання студентів:

- використання інтерактивних методів навчання, що стимулюють здобувачів освіти до процесу пізнання та здобуття знань;

- посилення внутрішньої мотивації до самостійної роботи та розвитку навичок самоосвіти, сприяння їх творчому мисленню;

- розвитку у здобувачів освіти цифрової компетентності.

Модернізацію змісту навчально-методичних ресурсів:

– вдосконалення навчальних матеріалів, підручників, методичних розробок, завдань і тестів з метою підвищення рівня засвоєння навчального матеріалу, інтеграції сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та адаптації контенту до потреб майбутніх фахівців [11, с. 105].

Реформування системи оцінювання навчальних досягнень:

– використання сучасних педагогічних підходів до оновлення системи оцінювання знань, умінь та навичок здобувачів освіти для об'єктивного вимірювання їхніх навчальних результатів [5, с. 27; 14, с. 42-44].

Модернізацію управлінських структур у сфері освіти:

– зміни в організації та управлінні закладами освіти для досягнення більш ефективного функціонування освітніх процесів.

Підкреслимо, що *підхід до удосконалення інтерактивних зв'язків* передбачає інтеграцію трьох основних компонентів, які взаємодіють у межах єдиної когерентної структури освітнього процесу, спрямованої на підвищення якості освіти та досягнення очікуваних результатів навчання [8; 22]. Зміст компонент розкривається через:

Взаємодію педагогічного працівника, освітнього середовища та колективу:

Визначальним аспектом компоненту є взаємодія між педагогом, здобувачами освіти та умовами навчання. Комунікація здійснюється шляхом використання диференційованих методів викладання, які відповідають індивідуальним потребам [1]. Застосування інноваційних педагогічних технологій (інтерактивних методів навчання) дозволяє здобувачам виконувати креативні завдання, моделювати умови наближені до реальних, поєднувати та практично застосовувати набутий досвід. Освітнє середовище, інклюзивне і технологічно оснащене, забезпечує доступ до різноманітних ресурсів і можливостей для самовираження, саморозвитку та самовдосконалення. Урахування психологічних, соціальних та культурних аспектів організації освітнього процесу сприяє розвитку соціальних і когнітивних навичок здобувачів освіти [8, с. 222-225].

Відповідність мети освітньої програми та цілей:

Компонент фокусується на необхідності стратегічного планування та побудови освітньої програми з чітко визначеною метою та

конкретизованими результатами. Розробка освітніх програм здійснюється на засадах компетентнісного підходу, що передбачає формування теоретичних знань, практичних навичок, критичного мислення та здатності до самостійного вирішення задач. Програмні цілі повинні бути конкретизовані відповідно до рівня розвитку особистості, а результати навчання – вимірювані за допомогою об'єктивних критеріїв [12]. Узгодження мети і результатів навчання дозволяє здійснити моніторинг досягнень здобувачів освіти, коригувати освітні стратегії та забезпечити прогресивну адаптацію освітнього процесу до потреб студентського контингенту [3]. Цей процес передбачає інтеграцію зворотного зв'язку від здобувачів, що дає змогу педагогам своєчасно коригувати освітній процес для досягнення поставлених цілей.

Використання освітніх стратегій відповідно до індивідуальних особливостей здобувачів освіти:

Сучасні педагогічні концепції націлені на модифікацію освітніх стратегій до індивідуальних особливостей здобувачів освіти та зміни у їх навчальних досягненнях. Такий процес передбачає імплементацію інноваційних підходів до навчання, наприклад, гейміфікація, проєктне навчання та інші методи, що стимулюють їх активність [11; 12; 25]. Важливою складовою є використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення доступу до онлайн-ресурсів та освітніх платформ, що дозволяє здійснювати диференційоване навчання, трансформуючи завдання та методи до рівня підготовки кожного здобувача [23]. Зазначимо, що у такий спосіб гарантується якість навчання, інклюзивне середовище і доступність освіти для всіх здобувачів, незалежно від їхніх можливостей і соціальних умов.

Багато сучасних дослідників (Кремень В, Локшина О., Пуховська Л., Сбруєва А. та ін.) наголошують, що першому етапу освітніх реформ було характерне підвищення фахової підготовки педагогів, зокрема їхньої педагогічної компетентності. Це відповідало потребам удосконалення системи освіти, яка на той час виконувала ключову функцію забезпечення базових знань і навичок здобувачів освіти [1; 8; 11; 14]. Основна ідея полягала у формуванні висококваліфікованого педагогічного корпусу, здатного відповідати на виклики суспільного прогресу та реструктуризацію освітнього процесу.

Таблиця 1

Підходи до реформування системи освіти: напрями та результати

ПІДХІД	МЕТА	НАПРЯМИ	РЕЗУЛЬТАТИ
Підхід 1	Підвищення ефективності окремих складових освітнього процесу	- Професійний розвиток педагогів. - Покращення навчальних досягнень здобувачів освіти. - Модернізація освітніх ресурсів. - Реформування системи оцінювання. - Модернізація управлінських структур	- Якість освітнього процесу. - Сучасні методики викладання та оцінювання. - Інтеграція новітніх технологій. - Формування цифрової компетентності.
Підхід 2	Удосконалення основних компонент освітнього процесу	- Взаємодія педагога, середовища та колективу. - Відповідність мети освітніх програм і цілей. - Використання освітніх стратегій відповідно до індивідуальних особливостей здобувачів освіти.	- Інклюзивне, адаптивне середовище. - Компетентнісний підхід у навчальних програмах. - Гнучкість методів навчання і врахування індивідуальних потреб студентів.

Джерело: упорядковано автором за матеріалами [3; 11; 12; 21; 22; 23]

Згідно з концепцією І. Ченга, другий етап освітніх реформ розпочався у 1980-х роках і був зумовлений неефективними результатами попереднього періоду. Суспільство, зіткнувшись із непродуктивними змінами першого етапу, вимагало нових підходів до формування конкурентоспроможної системи освіти [22]. Трансформації спрямовувалися на усунення виявлених недоліків та модернізацію освітньої системи відповідно до нових соціально-економічних умов, зокрема до глобалізації, інформатизації та стрімкого технологічного розвитку [21]. Основними завданнями реформ стало підвищення якості освіти, підготовка молоді до ринку праці та стимулювання міжсекторальної співпраці.

Другий етап реформ зосередився на модернізації освітньої інфраструктури та управління. Це включало реорганізацію системи фінансування, ухвалення шкільних статутів, які регламентували діяльність закладів освіти та активне залучення батьків і місцевих громад до процесу управління школами. Крім того, було запроваджено практики

публічної звітності, які підвищували прозорість і підзвітність освітніх установ перед суспільством [16].

На думку дослідників (Брокмейєра Р., Джурило А., Сбруєвої А), другий етап освітніх реформ зосереджувався на врахуванні суспільної думки, що дозволило забезпечити узгодженість між очікуваннями громадян і цілями реформаторських заходів. Прозоре висвітлення урядових ініціатив сприяло формуванню довіри між владою та громадськістю, що позитивно вплинуло на успішність реалізації змін [18; 14].

Важливо зазначити, що перший етап реформ був здебільшого спрямований на внутрішню реорганізацію структури й управління освітньою системою. Другий етап виходив за межі інституційної сфери. Він (етап) передбачав активізацію взаємодії з іншими соціальними інституціями: бізнесом, громадськими організаціями та місцевими органами влади. Така інтеграція дозволила значно розширити можливості освітньої системи, зробивши її більш гнучкою та орієнтованою на потреби сучасного суспільства.

У 1990-х роках розпочався третій етап освітніх реформ у провідних країнах світу, що стало наслідком розвитку інформаційних технологій, посилення глобалізаційних процесів, а також економічних і соціальних перетворень у таких державах, як Велика Британія, Франція та Німеччина. Проведення освітніх реформ здійснювалося через комплекс взаємопов'язаних чинників: активний розвиток індустріальних технологій та посилення глобалізаційних процесів [22, с. 58]. Педагогічні та політичні спільноти західноєвропейських країн почали усвідомлювати, що традиційні підходи до організації освіти більше не відповідали реаліям, зокрема викликам міжнародного ринку праці. Освіта, яку отримували випускники, не дозволяла їм ефективно інтегруватися в сучасне конкурентне середовище та повною мірою відповідати очікуванням роботодавців [11, с. 55].

Досвід попередніх реформ показав, що другий етап не зміг усунути значні недоліки в системі освіти. Основними проблемами залишалися розрив між рівнем отриманих знань і актуальними потребами суспільства, недостатня адаптованість випускників до нових економічних і соціокультурних умов.

На початку ХХІ століття держави, серед яких Велика Британія, Франція, Німеччина, Австрія та Україна, ініціювали низку трансфор-

мацій в освітніх системах. Основна увага зосереджувалася на оновленні змісту освітніх програм, упровадженні інноваційних методів навчання, адаптації освітнього середовища до вимог цифрової епохи та посиленню взаємодії освіти з іншими секторами суспільного життя [11; 17; 18]. Освітні установи в нових умовах розширили спектр власних функцій, набуваючи економічного, соціального, політичного, культурного та освітнього значення. Реалізація функцій відбувалася на різних рівнях: індивідуальному, інституційному, суспільному, міжнародному та громадському [22, с. 59].

На індивідуальному рівні культурна функція закладів освіти полягала у сприянні адаптації та інтеграції іммігрантів у нове культурне середовище: підтримку їхньої рідної мови й культури, формування міжкультурної толерантності та підвищення комунікативних навичок. На інституційному рівні здійснювалася інтеграція різних етнічних груп у соціокультурний простір, спрямований на формування цінностей, які підтримують взаємоповагу й співіснування [21].

Міжнародний рівень культурної функції передбачав виховання поваги до культурного розмаїття, ознайомлення з традиціями інших народів і формування готовності до співпраці у глобальному просторі [22]. Наприклад, це реалізувалося через впровадження програм академічного обміну, міжнародних проєктів і культурних ініціатив, скерованих на підготовку до роботи в багатокультурному середовищі.

Освітні функції на різних рівнях реалізуються через певні завдання: на індивідуальному рівні вони сприяють розвитку взаємодії між вчителем та здобувачем, а також професійному зростанню педагогічних працівників; на інституційному – це процес вдосконалення та систематизації знань; на суспільному – це інтеграція нових інформаційних технологій і зміни в організації шкільної освіти; на міжнародному – це налагодження співпраці між країнами для розвитку освітніх зв'язків та партнерств між навчальними закладами різних типів [1; 22, с. 60]. Необхідно підкреслити, що сутність, взаємозалежність і реалізація таких функцій створюють основу для проведення реформ в освітніх системах на різних рівнях (початкової, середньої та вищої освіти). Вони сприяють формуванню курсу та визначенню методів впровадження трансформацій у сфері освіти.

Акцентуємо увагу на тому, що третій етап реформ фокусувався на переосмисленні цілей освіти, адаптуючи її до вимог сучасного світу.

Це дозволило не лише забезпечити актуальність отриманих знань, але й закласти фундамент для формування глобально орієнтованого та соціально відповідального покоління. Результатом трьох етапів реформ вважаються (див. табл. 2): удосконалення системи управління та контролю за діяльністю навчальних закладів різного рівня; реорганізація освітньої системи; затвердження нових освітніх програм та планів, освітніх стандартів (Австрія, Україна); а також зміни у фінансуванні середніх навчальних закладів (Австрія, Німеччина, Швейцарія, Україна) [3; 4; 5; 8; 11; 12; 14; 16; 25].

Таблиця 2

Етапи реформування освіти: завдання, досягнення, результати

ЕТАП РЕФОРМ	ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ	КЛЮЧОВІ ДОСЯГНЕННЯ	ВПЛИВ ТА РЕЗУЛЬТАТИ
Перший (1970-ті)	Підвищення ефективності освітнього процесу: удосконалення форм та методів організації навчання, моделювання освітнього процесу.	-Фаховий розвиток педагогів (мовна підготовка, цифрова компетентність). -Інтерактивні методи навчання. -Модернізація змісту освітніх ресурсів.	-Покращення якості освітнього процесу. - Розвиток творчого мислення здобувачів освіти. - Інтеграція новітніх технологій.
Другий (1980-ті)	Модернізація системи освіти відповідно до глобалізації, інформатизації, ринкових потреб.	-Реорганізація фінансування. - Звітність. - Активне залучення громад до управління.	- Прозорість управління. - Підвищення конкурентоспроможності майбутніх фахівців. - Розширення співпраці з іншими секторами.
Третій (1990-ті)	Розвиток освіти відповідно до вимог інформаційної епохи, посилення глобалізаційних зв'язків.	- Оновлення освітніх програм. - Інноваційні методи навчання. - Культурна толерантність.	- Підготовка до роботи у багатокультурному середовищі. - Розвиток покоління, здатного інтегруватися у глобальне середовище та адаптуватися до транснаціональних викликів.

Джерело: упорядковано автором за матеріалами [3; 4; 5; 8; 11; 12; 14; 16; 25]

Аналіз наукової літератури свідчить, що освітні реформи можна умовно поділити на кілька основних напрямів їх впровадження: реформи, що спрямовані на підвищення конкурентоспроможності; реформи, орієнтовані на перерозподіл фінансових ресурсів; а також реформи, ініційовані за допомогою інвестицій [17; 21, с. 6].

Реформи, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності населення, відображають усвідомлення важливості високоякісної освіти для інтеграції випускників в економічні, соціальні та професійні структури суспільства. Освіта забезпечує не лише отримання необхідних знань, а й розвиток умінь, які відповідають вимогам ринку праці. Як зазначає А. Сбруєва, освіта є стратегічним інструментом для створення можливостей, які дозволяють покращити умови праці, досягти успіху в конкурентному середовищі та підвищити соціальну мобільність [11]. Реформи охоплюють усі рівні освіти: від початкового до вищого, зосереджуючи увагу на створенні механізмів для гнучкого реагування освітньої системи на суспільні й економічні трансформації. Освітні реформи націлені на [7; 8; 12]:

– *децентралізацію управління, що передбачає розширення прав місцевих органів влади та освітніх установ, зокрема надаючи освітнім закладам можливість самостійно приймати рішення щодо змісту навчальних програм, розподілу ресурсів і впровадження нових педагогічних практик. Це дозволяє закладам освіти співпрацювати, наприклад, з територіальними громадами, зокрема у питаннях приватизації та організації фінансової звітності, що в кінцевому підсумку може сприяти підвищенню якості освіти.*

– *перегляд освітніх стандартів, що зазвичай відбувається паралельно з процесами централізації управління освітою. Зміна стандартів освіти передбачає впровадження більш чітких і актуальних критеріїв навчання, що відповідають вимогам сучасного суспільства, враховуючи як швидкий розвиток технологій, так і зміни в соціально-економічному та культурному контексті. Процес передбачає оновлення освітніх програм, впровадження методик викладання відповідно до нових вимог ринку праці та інтеграцію новітніх досягнень науки і техніки в освітній процес [19]. Особливу увагу варто звернути на приклади, які демонструють успішне впровадження таких реформ. Одним з таких є система освіти в Австрії, де реформи з перегляду освітніх*

стандартів орієнтовані на забезпечення безперервності навчання при переході між різними етапами навчальної траєкторії, від початкової до середньої та старшої школи. У цьому контексті відбувається гармонізація освітніх програм на різних рівнях освіти, що сприяє не лише кращій інтеграції змісту навчання, а й підвищенню якості освітнього процесу в цілому.

Зміна освітніх стандартів робить акцент на розвитку ключових компетентностей, здатності до інновацій, а також готовності до адаптації в умовах глобалізованого світу. Важливою частиною таких змін є впровадження міждисциплінарних підходів у навчання, що сприяють глибшому розумінню комплексних явищ і проблем. Такий підхід дозволяє зменшити розрив між рівнями освіти, забезпечуючи більш плавний перехід між різними етапами освітнього процесу та сприяючи зростанню академічної мобільності [6]. Перегляд освітніх стандартів є необхідною умовою для підвищення конкурентоспроможності національних освітніх систем і відповідає вимогам сучасного суспільства щодо підготовки кваліфікованих спеціалістів, здатних працювати в умовах глобалізованого та технологічно розвиненого світу.

– *підвищення ефективності використання освітніх ресурсів.* Процес реформування освіти охоплює оптимізацію витрат, покращення доступу до навчальних ресурсів, а також модернізацію інфраструктури освітніх закладів. Підвищення економічної ефективності сприяє розширенню бюджетного фінансування організації освітнього процесу [24]. Водночас соціальна ефективність забезпечує більш справедливий розподіл ресурсів, зокрема шляхом урівноваження фінансових інвестицій у різні регіони і забезпечення рівного доступу до освітніх послуг для різних соціальних груп.

– *покращення якості відбору та підготовки педагогічних кадрів.* Професійний розвиток вчителів є одним із основних напрямів реформ, оскільки без якісного педагогічного складу неможливо забезпечити високу якість навчання. Це стосується не лише підвищення кваліфікації вчителів через різноманітні курси та тренінги, а й поліпшення умов праці, зокрема належного фінансування, кадрової підтримки та розвитку професійного середовища [21, с. 39–41].

Реформи, орієнтовані на перерозподіл фінансових ресурсів, є наслідком викликів глобалізації, сприяють посиленню конкуренції

серед країн та інтеграції національних освітніх систем у міжнародний контекст [21, с. 42]. Метою реформ є структурна трансформація системи освіти та адаптація фінансових моделей до нових умов. Одним з основних напрямків є зменшення частки державного фінансування і збільшення ролі приватного сектора, що включає створення приватних навчальних закладів та залучення приватних інвестицій для модернізації існуючих закладів освіти [15]. Трансформації проявляються через збільшення плати за навчання в приватних університетах і коледжах, з одночасним стимулюванням державних установ до пошуку альтернативних джерел фінансування, таких як спонсорство, партнерства з бізнесом, а також через розвиток міжнародних академічних програм та співпраці з іноземними навчальними закладами.

Реформи, орієнтовані на фінансові інвестиції, відображають процес взаємодії між економічними можливостями освітніх установ та ресурсами, що надходять від міжнародних фінансових організацій та держав, зацікавлених у зміні або вдосконаленні системи освіти (див. табл.3). Важливо зазначити, що інвестування в заклади освіти може призвести до значного покращення результатів навчальних досягнень здобувачів освіти, оскільки надаються додаткові ресурси для розвитку інфраструктури, удосконалення матеріальної бази та підвищення якості навчального процесу [21, с. 45]. Зауважимо, що інвестиції в освітню сферу включають ресурси для впровадження інноваційних методів навчання, цифрових технологій та нових підходів до педагогічної практики. Міжнародні дослідницькі проекти і програми співпраці дозволяють створювати сприятливі умови для обміну знаннями та досвідом між країнами, що має значний вплив на підвищення якості освіти [15; 16].

Інвестування в освітні заклади також передбачає підтримку наукових досліджень, що розвиває нові напрями в освітньому процесі, таких як інклюзивна освіта, технології для підвищення ефективності навчання, а також перебудова освітніх програм до змінюваних вимог ринку праці. Завдяки фінансуванню досліджень у галузі освіти, країни мають змогу розробляти інноваційні освітні моделі, впроваджувати новітні методи викладання і навчання, а також підвищувати рівень академічної мобільності серед здобувачів освіти та викладачів. Залучення фінансових ресурсів до освітнього сектору створює можливості

для системної модернізації закладів освіти, поліпшення матеріальної та технічної бази, розвитку інфраструктури, а також для підвищення кваліфікації педагогічного складу.

Важливим результатом фінансово орієнтованих реформ є зростання доступності освіти, що забезпечує рівні можливості для здобувачів освіти (див. табл. 3). Такі реформи орієнтовані на поліпшення якості освітнього процесу через модернізацію навчальних програм, вдосконалення методик викладання, впровадження інклюзивних освітніх стратегій для здобувачів з особливими потребами. Подібні реформи набули значення в Австрії та Україні, де було впроваджено програми для поліпшення інклюзії та соціальної інтеграції.

Таблиця 3

Напрями освітніх реформ: характеристики та реалізація

Напрямок реформ	Основні характеристики	Приклади реалізації
Підвищення конкурентоспроможності	- Освіта як стратегічний інструмент для розвитку соціальної мобільності; - Адаптація до змін у суспільстві та економіці; - Перегляд освітніх стандартів; - Оптимізація використання ресурсів; - Покращення якості професійної підготовки педагогів.	Реформи: гармонізація освітніх програм між рівнями освіти; Децентралізація управління у навчальних закладах; підвищення кваліфікації педагогів.
Перерозподіл фінансових ресурсів	- Зменшення державного фінансування і збільшення ролі приватного сектору; - Залучення інвестицій через партнерство з бізнесом; - Стимулювання пошуку альтернативних джерел фінансування (міжнародна співпраця).	Співпраця університетів із приватним сектором у фінансуванні досліджень і впровадженні інноваційних освітніх програм.
Інвестиційний розвиток освіти	- Інвестування в інфраструктуру та матеріальну базу; - Розвиток інклюзивних стратегій; - Модернізація змісту освітніх програм, форм та методів організації освітнього процесу.	Програми для покращення інклюзії і соціальної інтеграції; Фінансування освітніх установ для створення рівних умов навчання.

Джерело: упорядковано автором за матеріалами [4; 6; 11; 14; 15; 16; 19; 21; 24]

Різноманітність класифікацій освітніх реформ, що враховують економічні, історичні та політичні чинники країн їх реалізації, свідчить про необхідність комплексного підходу до модернізації освітньої системи. Попри значні відмінності в національних особливостях, усі реформи спрямовані на досягнення єдиної мети – формування висококваліфікованих та соціально орієнтованих громадян.

Наголосимо на тому, що досягнення мети передбачає оптимізацію функціонування освітніх закладів різних рівнів через вдосконалення їх управлінських, організаційних та навчально-виховних процесів. Особливий акцент здійснюється на адаптації освітніх програм до потреб сучасного суспільства, використанні інтерактивних методів навчання та інтеграції цифрових технологій в освітній процес. Забезпечення високої якості освіти досягається шляхом розробки чітких стандартів, які відповідають вимогам міжнародного освітнього простору, та впровадження системи професійної орієнтації, спрямованої на підготовку майбутніх фахівців.

Аналіз впровадження освітніх реформ демонструє, що такі процеси є комплексними та багаторівневими. Їх реалізація передбачає інтеграцію новітніх концепцій розвитку особистості, які базуються на синтезі педагогічних, психологічних, соціологічних та філософських підходів. Особливе значення надається впровадженню новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, які розширюють доступ до освітніх ресурсів та створюють умови для персоналізованого навчання [23; 24]. Крім того, освітні реформи тісно пов'язані з трансформаційними процесами у політичній системі держави, що обумовлює необхідність перегляду ідеологічних основ освіти. Зміни орієнтовані на формування у здобувачів освіти навичок критичного мислення, здатності до креативної діяльності, соціальної відповідальності та активної громадянської позиції. Увагу приділено забезпеченню академічної доброчесності та формуванню етичних норм поведінки у професійному та громадському житті [17; 20; 24].

Важливим аспектом реформ є розвиток механізмів моніторингу й оцінювання ефективності освітніх програм і діяльності закладів освіти. Застосування таких механізмів дозволяє не лише забезпечити високу якість освітнього процесу, а й виявляти проблеми та оперативно коригувати їх. Інтеграція національних освітніх систем у глобальний

освітній простір сприяє обміну передовим досвідом, впровадженню інноваційних практик та підвищенню конкурентоспроможності здобувачів освіти.

У рамках загального процесу проведення освітніх реформ у їх ретроспективі можна умовно виокремити кілька ключових напрямів, які частково співпадають із стратегічними підходами до реформування освітньої системи в Україні в період з 90-х років XX століття [2; 4; 6; 10; 11; 12; 16; 18]: ліберальний (демократичний) підхід 60-х років XX століття, професійно орієнтований підхід 70-х років, фінансово-продуктивний підхід 80-х років, економічно орієнтований підхід 90-х років, а також бізнесово орієнтований підхід першого десятиліття XXI століття. Перші етапи реформ пов'язані з глобальними змінами в освіті, що відбувалися протягом останніх десятиліть, і кожен з цих періодів відповідав соціально-економічним, політичним та культурним викликам того часу [4].

Ліберальний (демократичний) підхід 60-х років XX століття [4]. Період характеризувався зростанням політичних і соціальних свобод у багатьох країнах, що зокрема позначилося на системі освіти. Метою освітніх реформ було забезпечити більшу доступність освіти, демократизацію навчального процесу, що сприяло розвитку критичного мислення, самовираження та свободи вибору. В Україні цей підхід почав набирати популярності в кінці 60-х років, коли в умовах посилення ідеологічного контролю, у відповідь на інтелектуальну потребу суспільства, почалося оновлення освітніх програм відповідно до нових соціальних запитів.

Професійно орієнтований підхід 70-х років XX століття [4]. Період відзначався зростанням уваги до підготовки професіоналів для конкретних галузей економіки, що відповідали вимогам того часу. У цей час в Україні зросла роль технічної освіти та розвитку професійних навчальних закладів, акцент робився на надання здобувачам освіти практичних навичок, які відповідали потребам ринку праці. Впровадження професійної орієнтації стало основою для розвитку нових спеціалізацій у середній та вищій освіті.

Фінансово-продуктивний підхід 80-х років XX століття [4]. Спостерігається, що освітній процес націлений на ефективне використання ресурсів та оптимізацію витрат з урахуванням економічної

доцільності. В Україні це відображалося в імплементації реформ, спрямованих на вдосконалення організації навчального процесу, удосконалення методів управління навчальними закладами, а також вивченням міжнародного досвіду для оптимізації бюджетних витрат в освіті. Водночас важливу роль відігравала підготовка фахівців, здатних адаптуватися до економічних змін і трансформацій, пов'язаних із розбудовою ринкової економіки.

Економічно орієнтований підхід 90-х років XX століття [4]. З початком 90-х років XX століття, після розпаду Радянського Союзу, система освіти України пережила значні економічні зміни, які суттєво вплинули на характер реформ. Поява нових економічних реалій вимагала від освітніх установ нових підходів, спрямованих на підвищення економічної ефективності. Це включало перехід до більш гнучких фінансових моделей, розвиток приватних освітніх установ і намагання залучити інвестиції в освіту. Водночас змінився характер підготовки фахівців, які орієнтувалися на конкретні потреби ринку праці та підприємницькі ініціативи.

Бізнесово орієнтований підхід першого десятиліття XXI століття [4]. Період був позначений інтенсивною інтеграцією освіти та бізнесу, що виражалося у формуванні нових моделей співпраці між освітніми установами та приватним сектором. Однією з основних тенденцій підходу було прагнення підвищити конкурентоспроможність закладів освіти на глобальному ринку освітніх послуг через співпрацю з підприємствами, створення академічних програм для розвитку підприємницьких навичок та інновацій. В Україні це відображалося у розвитку бізнес-освіти та програм, спрямованих на формування підприємницького мислення та підготовку фахівців для ефективного функціонування в умовах ринкової економіки.

Аналіз історичних етапів освітніх реформ свідчить про їх зв'язок із глобальними соціально-економічними змінами, що в свою чергу визначали характер трансформацій в освітній сфері. Протягом останніх десятиліть спостерігаємо формування нових стратегій розвитку освіти, орієнтованих на забезпечення високої конкурентоспроможності та професіоналізму здобувачів освіти в умовах технологічних змін.

Реформування вищої освіти в Україні є важливою складовою розвитку національної системи освіти, що відповідає сучасним вимогам

економічного, соціального та культурного прогресу. Одним із ключових аспектів реформ є інтеграція університетів у міжнародну наукову та освітню спільноту. Реформи також передбачають створення механізмів забезпечення якості освітнього процесу через запровадження стандартів акредитації, незалежних агентств та інститутів, що забезпечують контроль за виконанням освітніх стандартів.

3. Освітні трансформації: виклики та перспективи

Невід'ємною складовою освітніх реформ є зміни системи оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти, що набуває значення на сучасному етапі реформування, орієнтованого на підвищення якості та ефективності навчання. Сучасні педагогічні підходи до оновлення системи оцінювання знань, умінь та навичок здобувачів освіти зосереджені на забезпеченні об'єктивного, комплексного та багатовимірного вимірювання навчальних результатів, що відповідає вимогам сучасного суспільства і розвитку педагогічної науки. Важливим аспектом є інтеграція формативного оцінювання, яке дає змогу проводити оцінку навчальних досягнень здобувачів освіти на всіх етапах їх навчання, забезпечуючи безперервний зворотний зв'язок, а також коригування навчального процесу з урахуванням потреб кожного здобувача. Також важливим елементом трансформацій є впровадження нових технологій для оцінювання [19; 20; 23; 24]. Зокрема, використання цифрових платформ та електронних засобів для проведення тестувань, моніторингу результатів і забезпечення інтерактивних форм оцінки, таких як онлайн-екзамени, портфоліо та самостійні проекти. Технології дозволяють забезпечити високий рівень об'єктивності, а також зменшити вплив суб'єктивних факторів на результати оцінювання.

Іншим суттєвим аспектом сучасного підходу до оцінювання є акцент на формування та розвиток ключових компетентностей здобувачів освіти. В умовах швидкої технологічної та соціальної трансформації, моделювання освітнього процесу спрямовується на забезпечення розвитку знань, умінь та навичок, необхідних для успішної реалізації в соціумі. Врахування цих аспектів в системі оцінювання допомагає сформулювати більш об'єктивну картину навчальних досягнень здобувачів освіти і сприяє розвитку їхніх здібностей до самостій-

ного навчання та саморозвитку. Реформування системи оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти передбачає впровадження багатогранних, інноваційних підходів, які сприяють не лише вимірюванню знань і навичок, а й стимулюють розвиток важливих для майбутнього суспільства компетенцій, що забезпечують конкурентоспроможність і успішну інтеграцію випускників на ринку праці.

Істотного значення набуває розвиток академічної мобільності, що дозволяє здобувачам освіти і викладачам обмінюватися знаннями та досвідом у рамках міжнародних освітніх програм і партнерств. Міжнародна співпраця у вищій освіті дозволяє підвищити академічну репутацію університетів, сприяти залученню іноземних студентів, а також забезпечувати кращу взаємодію з науковими установами з різних країн [15]. Питання адаптації вищої освіти до вимог сучасного ринку праці, зокрема, через вдосконалення програм професійної орієнтації, професійної підготовки під час конкуренції та розвиток їх підприємницької та інноваційної компетентностей є актуальним на сучасному етапі розвитку держави у кризових умовах. У зв'язку з цим суттєвими є також реформи у галузі фінансування вищої освіти, зокрема, залучення приватних інвестицій, розширення можливостей через надання стипендій та кредитних програм, а також адаптація закладів освіти до вимог сучасної економіки знань [15; 17]. Поряд із традиційними академічними дисциплінами університети активно запроваджують нові навчальні моделі, спрямовані на розвиток міжкультурної компетентності, лідерських якостей, а також навичок у галузі управління проектами, інновацій та технологій. Реформи вищої освіти мають на меті покращення професійної підготовки, формування комплексних знань і вмінь, які відповідають вимогам сучасного глобального середовища.

Суттєво відзначити, що реформи вищої освіти в Україні орієнтуються на принципи інклюзії, що є важливим елементом сучасних освітніх процесів. Інклюзивна освіта передбачає доступність навчання для всіх здобувачів. Для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами створюються індивідуальні програми підтримки, що включають спеціалізовані матеріали, адаптовані курси, а також підтримку в процесі навчання та оцінювання. Врахування різних освітніх потреб сприяє рівному доступу до знань, розвитку особистісного потенціалу кожного здобувача і зміцненню соціальної справедливості.

Використання онлайн-платформ, віртуальних класів, електронних ресурсів та цифрових інструментів дозволяє здобувачам освіти отримувати знання з будь-якої точки світу, що значно уможливорює моделювання освітнього процесу [13, с. 158]. ІКТ також відкривають нові перспективи для розвитку дистанційного навчання, що стало особливо актуальним у часи кризи.

Одним із важливих аспектів використання ІКТ є інтеграція штучного інтелекту (ШІ) в освітній процес. ШІ значно підвищує персоналізацію освіти: алгоритми штучного інтелекту модернізують матеріали для кожного здобувача, враховуючи його індивідуальні потреби, рівень підготовки та темп навчання. Використання штучного інтелекту в освітніх платформах дозволяє створювати інтелектуальні системи, які оцінюють результати студентів, надають зворотний зв'язок, пропонують додаткові матеріали для освоєння складних тем або заохочують до розвитку нових навичок [23].

Варто підкреслити, що ІКТ уможливлюють удосконалення адміністративних процесів в університетах, таких як автоматизація процесу реєстрації на курси, організація іспитів, планування навчального процесу, що дозволить зменшити навантаження на викладачів. Інклюзія, ІКТ та штучний інтелект створюють нові можливості для інтеграції знань, розвитку критичного мислення та формування навичок здобувачів освіти, необхідних у кризових ситуаціях. У контексті реформування вищої освіти ці напрямки є основними для забезпечення доступності, ефективності освітнього процесу, що сприяє створенню більш відкритого та інноваційного середовища.

У стратегічному плані діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року «Освіта переможців» викладено основні положення щодо реалізації освітніх реформ у сучасних кризових умовах розвитку нашої держави. Впровадження здійснюється через комплексні підходи, які відповідають викликам часу та спрямовані на забезпечення стійкості й конкурентоспроможності освітньої системи. Серед ключових засад реформування варто виокремити такі принципи [13, с. 96-133]:

Принцип *індивідуалізації освіти* передбачає створення умов для розвитку індивідуальних здібностей кожного здобувача освіти, враховуючи його психофізіологічні, соціальні та культурні особливості. Це сприяє формуванню компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в умовах постійно змінного середовища.

– *Принцип неперервної освіти* виступає фундаментальною складовою сучасного освітнього процесу, забезпечуючи неперервну освіту. Це дозволяє громадянам адаптуватися до динамічних змін на ринку праці, розвитку технологій та соціокультурних трансформацій.

– *Принцип освітньої траєкторії*, який полягає у наданні здобувачам освіти можливості самостійно обирати індивідуальні шляхи навчання відповідно до своїх інтересів, здібностей і життєвих цілей. Це уможливорює розвиток автономії, мотивації до навчання та ефективної самореалізації в умовах багатоваріантного освітнього середовища.

– *Принцип глобалізації освітнього процесу* забезпечує поєднання національних традицій освіти з міжнародними стандартами, гармонізуючи освітні програми, сприяючи взаємному визнанню кваліфікацій та активізації мобільності студентів і викладачів, а також впровадженню інноваційних педагогічних практик, спрямованих на формування глобального мислення у здобувачів освіти.

– *Виховання громадянської свідомості*, що базується на принципах демократичності, гуманізму, толерантності та патріотизму. У цьому контексті розвиток *екологічного мислення* сприятиме формуванню у здобувачів освіти відповідального ставлення до природних ресурсів та екологічної свідомості, необхідної для сталого розвитку суспільства.

– *Інклюзивна освіта*, яка забезпечує рівний доступ до якісної освіти для всіх учасників освітнього процесу, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей чи соціальних умов, дозволяє створювати інклюзивне середовище, що допомагає соціалізації, розвитку емпатії та взаємоповаги серед учасників освітнього процесу.

Зауважимо, що особливого значення набуває *формування української політичної ідентичності* через освітні програми, які сприяють формуванню національної ідентичності, популяризації історико-культурної спадщини та розвитку громадянської свідомості. *Наука та інновації* відіграють ключову роль у модернізації освітньої сфери, стимулюючи впровадження новітніх технологій, цифрових інструментів та дослідницьких підходів. У цьому контексті актуальним є *розвиток мережі інноваційних хабів*, які забезпечують платформу для реалізації науково-дослідних проєктів, посилюють співпрацю між академічним і бізнес-середовищем та стимулюють появу стартапів і техно-

логічних рішень, спрямованих на вирішення актуальних суспільних проблем [13, с. 114].

Реалізація освітніх реформ в Україні, викладена у стратегічному плані, спрямована на створення конкурентоспроможної освітньої системи, здатної ефективно реагувати на сучасні виклики. Комплексний підхід до впровадження реформ передбачає інтеграцію міжнародних стандартів та інноваційних технологій в національний освітній процес, що забезпечує рівний доступ до якісної освіти для всіх категорій населення. Зокрема, акцент здійснюється на розвитку особистісно орієнтованої освіти, що забезпечує формування індивідуальних компетентностей.

Система освіти орієнтується на глобальні стандарти, зберігаючи національну ідентичність та сприяючи розвитку патріотичних почуттів через популяризацію української історико-культурної спадщини. Індивідуалізований підхід до навчання створює умови для розвитку кожного здобувача освіти, в той час як інтеграція інклюзивної освіти дозволяє забезпечити рівні можливості для всіх учасників освітнього процесу. Формування громадянської свідомості та екологічного мислення є важливими компонентами, які сприяють розвитку відповідального ставлення до соціальних та екологічних викликів.

Важливим напрямом розвитку освітньої сфери є посилення інноваційної складової шляхом створення інноваційних хабів, які функціонують як платформи для науково-дослідницьких проєктів та сприяють інтеграції академічного й бізнес-середовища. Такий підхід зумовлює модернізацію освітньої системи, активізує інтелектуальний потенціал суспільства та підтримує технологічні ініціативи, спрямовані на розв'язання актуальних соціально-економічних викликів.

4. Висновки

Проведений аналіз дозволяє зробити висновки, що реформування освіти в контексті політичних та економічних викликів є складним процесом, що передбачає глибоку трансформацію структури, змісту та організації освітньої системи. Еволюція освітніх реформ демонструє поступовий перехід від внутрішньої реорганізації системи до комплексної інтеграції із соціальними інституціями та адаптації до глобалізаційних процесів. Перший етап реформ зосереджувався на удоско-

наленні управлінських структур, другий – на врахуванні суспільної думки та взаємодії з бізнесом і громадськими організаціями, а третій – на модернізації освітнього середовища відповідно до вимог цифрової епохи. Політична стабільність/нестабільність, кризові умови, економічні можливості, культурні особливості та глобальні тенденції є визначальними чинниками, що формують освітню політику. Так, розвиток інформаційних технологій і посилення міжнародної конкуренції вимагають впровадження інноваційних методів навчання та оновлення змісту освітніх програм.

Важливими пріоритетами сучасної освіти є цифровізація, розвиток компетентностей у сфері штучного інтелекту та пристосування до швидких змін на ринку праці. Інновації сприяють формуванню конкурентоспроможних випускників закладів освіти, здатних інтегруватися у глобальне суспільство. Освітні установи виконують ключові завдання на різних рівнях – індивідуальному, інституційному, суспільному та міжнародному. Вони посилюють інтеграцію культур, адаптацію до соціокультурного середовища, підготовку до співпраці у глобальному просторі. Інвестування в освіту, особливо у сфері цифрових технологій, інклюзивних стратегій та оновлення інфраструктури, є необхідним для забезпечення рівного доступу до якісної освіти. Міжнародні проєкти співпраці та залучення фінансування дозволяють підвищити конкурентоспроможність національних освітніх систем. Освітні реформи повинні враховувати суспільні очікування та запити, що забезпечує узгодженість між потребами громадян і стратегічними цілями розвитку.

Таким чином, успішне реформування освіти можливе лише за умови поєднання стратегічного планування, наукового аналізу та міжсекторальної взаємодії. Системний підхід до трансформації освітніх систем сприятиме їх адаптації до сучасних викликів і забезпечить підготовку фахівців, здатних вирішувати актуальні проблеми у глобалізованому середовищі.

Список літератури:

1. Авшенюк Н. М., Десятов Т. М., Дяченко Л. М., Постригач Н. О., Пуховська Л. П., Сулима О. В. Компетентнісний підхід до підготовки педагогів у зарубіжних країнах: теорія та практика : монографія. Кіровоград, 2014. 280 с.

2. Бодак В., Рибчук А., Сивик О. Неоліберальна парадигма трансформації класичної моделі вищої освіти. *Молодь і ринок*. 2023. № 3(211). С. 7–11. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.277196>
3. Ващенко Л. М., Жебрівський Б. М. Школа Зарубіжжя: шляхи реформ. Київ, 1999. 152 с.
4. Денічева О. І. Тенденції реформування змісту гуманітарної освіти в гімназіях Австрії. PhD thesis, Житомирський державний університет імені Івана Франка. 2015. URL: http://eprints.zu.edu.ua/17346/1/ds_Denicheva.pdf
5. Зарубіжна система вищої освіти: навч. посіб. / авт.-упоряд. М. І. Гагарін. Умань, 2017. 102 с.
6. Захарченко В. М. Рамки кваліфікацій у Європейському освітньому просторі. Навчально-методичний посібник / В. М. Захарченко, М. В. Міусов, Д. Г. Парменова. Одеса, 2017. 88 с.
7. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.06.2016 № 600. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5dc/963/0eb/5dc9630eb3e2d768027976.pdf>
8. Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія: монографія / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, В. Огнев'юка, С. Сисоєвої. Київ, 2013. 460 с.
9. Освіта і наука України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник : Київ, 2023. 64. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpnevakonferencia/2023/22.08.2023/informanalytic.zbirnosvita.v.umovah.voyennogo.stanuvykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf>
10. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
11. Сбруєва А. А. Порівняльна педагогіка вищої школи: національний, європейський та глобальний контексти : навчальний посібник. Суми, 2021. 319 с.
12. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). Київ, 2015. 32 с.
13. Стратегічний план діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року «освіта переможців». 173 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/Docs%20Kampania%20Priyom%2024/Strateh.plan.diyalnosti.MON.do.2027.roku.pdf>
14. Тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї : монографія / О. І. Локшина, О. З. Глушко, А. П. Джурило, С. М. Кравченко, Н. В. Нікольська, М. М. Тименко, О. М. Шпарик ; за заг. ред. О. І. Локишиної. [Електронне видання]. Київ, 2021. 350 с. URL: <https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/21-13.pdf>
15. Adamson F., Astrand B., Darling-Hammond L. Global Education Reform. How Privatization and Public Investment Influence Education Outcomes: Routledge. 2016. 226 p.
16. Altrichter H., Maag Merki K. Handbuch Neue Steuerung im Schulsystem. 2010. B. 7. 467 s.

17. Apple M. W. Introduction to “The Politics of Educational Reforms”. *The Educational Forum*. Vol. 80. Issue 2. 2016. P. 127-136. DOI: <https://doi.org/10.1080/00131725.2016.1135382>
18. Brockmeyer R. Reform Experiences and Development Perspectives. Evaluation of Educational Innovations, OECD/CERI-Seminar. Stuttgart. 1977. 249 p.
19. Council Recommendation (2017) on the European Qualifications Framework for lifelong learning and repealing the recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the establishment of the European Qualifications Frame. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017H0615\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017H0615(01))
20. Dienichieva O., Komogorova M., Lukianchuk S., Teletska L., Yankovska I. (2021) From Reflection to Self-Assessment: Methods of Developing Critical Thinking in Students. *International Journal of Education and Information Technologies*. 2021. Vol. 15. P. 227-236. DOI: <http://doi.org/10.46300/9109.2021.15.23>
21. Carnoy M. Globalization and educational reform: what planners need to know: UNESCO, 1999. 97 p.
22. Cheng Y. C. New Paradigm for Re-engineering Education Globalization, Localization and Individualization: Springer, 2005. 505 p.
23. Mangal S.K., Mangal U. Essentials of Educational Technologies: PHI Learning. New Delhi. 2009. 1310 p.
24. Marginson S. The Three Dilemmas of Higher Education: The 2024 Burton R. Clark Lecture. Working Paper no.110 Feb. 2024: Oxford. 2024. 23 p. URL: <https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:66439b12-bed6-4e28-bc3b-ecb110475d33/files/rdz010r49v>
25. Schrack C., Schwarz G., Narosy T. Individualisieren lernen Neues Lernen in heterogenen Lerngemeinschaften mit E-Learning. Wien. 2010. 120 s.

References:

1. Avsheniuk N. M., Desiatov T. M., Diachenko L. M., Postryhach N. O., Pukhovska L. P., Sulyma O. V. (2014) *Kompetentnisnyi pidkhid do pidhotovky pedahohiv u zarubizhnykh krainakh: teoriia ta praktyka : monohrafiia*. [Competence approach to teacher training in foreign countries: theory and practice: a monograph]. Kirovohrad. 280 (in Ukrainian)
2. Bodak V., Rybchuk A., Syvyk O. (2023) *Neoliberalna paradyhma transformatsii klasychnoi modeli vyshchoi osvity* [The neoliberal paradigm of higher education classical model transformation]. *Molod i rynek*. 3(211). 7-11. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.277196> (in Ukrainian)
3. Vashchenko L. M., Zhebrivskiy B. M. (1999) *Shkola Zarubizhzhia: shliakhy reform* [School of Foreign Countries: Directions of reforms] 152.
4. Dienichieva, O. I. (2015) *Tendentsii reformuvannia zmistu humanitarnoi osvity v himnaziakh Avstrii*. [Tendencies of liberal education content reforms in gymnasiums of Austria] PhD thesis, Zhytomyrskiy derzhavnyi universytet imeni Ivana Franka. Available at: http://eprints.zu.edu.ua/17346/1/ds_Denicheva.pdf (in Ukrainian).

5. Haharin M. I. (2017) *Zarubizhna systema vyshchoi osvity* [Foreign System of Higher Education]. 102 (in Ukrainian).
6. Zakharchenko V. M., Miiusov M. V., Parmenova D. H. (2017) *Ramky kvalifikatsii u Yevropeiskomu osvitnomu prostori* [Qualifications Framework in the European Educational Area]. Odesa, 88. (in Ukrainian)
7. Ministry of Education and Science of Ukraine (2016) *Metodychni rekomendatsii shchodo rozroblennia standartiv vyshchoi osvity*: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 01.06.2016 No 600 [Guidelines for the Development of Higher Education Standards]. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5dc9630eb5dc9630eb3e2d768027976.pdf> (accessed January 31, 2025)
8. Kremen V., Levovytskyi T., Ohneviuk V., Sysoievoi S. (2013) *Osvitni reformy: misiia, diisnist, refleksiiia* [Educational Reforms: Mission, Reality, Reflection], Kyiv. 460. (in Ukrainian)
9. IEA (2023) *Osvita i nauka Ukrainy v umovakh voiennoho stanu informatsiino-analitychnyi zbirnyk*. [Education and Science of Ukraine under Martial Law], Kyiv. 64. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpnevakonferencia/2023/22.08.2023/informanalytic.zbirnosvita.v.umovah.voyennogo.stanuvykl.rozvp.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf> (accessed January 30, 2025)
10. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 No 2145-VIII [Law of Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (accessed January 30, 2025)
11. Sbruieva A. A. (2021) *Porivnialna pedahohika vyshchoi shkoly: natsionalnyi, yevropeyskyi ta hlobalnyi konteksty* [Comparative Pedagogy of Higher Education: National, European and Global Contexts], Sumy. 319. (in Ukrainian).
12. European Association for Quality Assurance in Higher Education (2015) *Standarty i rekomendatsii shchodo zabezpechennia yakosti v Yevropeiskomu prostori vyshchoi osvity (ESG)* [Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG)], Kyiv, 32. (in Ukrainian).
13. Ministry of Education and Science of Ukraine (2024). *The Strategic Action Plan of the MOES by 2027*. Available at: <https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/Docs%20Kampania%20Priyom%2024/Strateh.plan.diyalnosti.MON.do.2027.roku.pdf> (accessed January 28, 2025)
14. Lokshyna O. I., Hlushko O. Z., Dzhurylo A. P., Kravchenko C. M., Nikolska N. V., Tymenko M. M., Shparyk O. M. (2021) *Tendentsii rozvytku shkilnoi osvity v krainakh EU, USA ta China*. [Trends in School Education Development in the EU, USA and China]. [Elektronne vydannia], Kyiv. 350. Available at: <https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/21-13.pdf> (in Ukrainian)
15. Adamson F., Astrand B., Darling-Hammond L. (2016) *Global Education Reform. How Privatization and Public Investment Influence Education Outcomes*: Routledge. 226. (in English)
16. Altrichter H., Maag Merki K. (2010) *Handbuch Neue Steuerung im Schulsystem*. B. 7. 467. (in German)
17. Apple M. W. (2016) *Introduction to "The Politics of Educational Reforms"*. *The Educational Forum*. 80(2). 127-136. DOI: <https://doi.org/10.1080/00131725.2016.1135382> (accessed January 22, 2025)

18. Brockmeyer R. (1977) *Reform Experiences and Development Perspectives. Evaluation of Educational Innovations, OECD/CERI-Seminar*. Stuttgart. 249.
19. Council of the European Union (2017) *Council Recommendation on the European Qualifications Framework for lifelong learning and repealing the recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the establishment of the European Qualifications Frame*. Available at: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017H0615\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017H0615(01)) (accessed January 26, 2025)
20. Dienichieva O., Komogorova M., Lukianchuk S., Teletska L., Yankovska I. (2021) From Reflection to Self-Assessment: Methods of Developing Critical Thinking in Students. *International Journal of Education and Information Technologies*. 15. 227-236. DOI: <http://doi.org/10.46300/9109.2021.15.23>
21. Carnoy M. (1999) *Globalization and educational reform: what planners need to know*: UNESCO. 97.
22. Cheng Y. C. (2005) *New Paradigm for Re-engineering Education Globalization, Localization and Individualization*: Springer. 505.
23. Mangal S. K., Mangal U. (2009) *Essentials of Educational Technologies: PHI Learning*. New Delhi. 1310.
24. Marginson S. (2024) *The Three Dilemmas of Higher Education: The 2024 Burton R. Clark Lecture*. Working Paper no.110 Feb. 2024: Oxford, 23. Available at: <https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:66439b12-bed6-4e28-bc3b-ecb110475d33/files/rdz010r49v> (accessed January 26, 2025)
25. Schrack C., Schwarz G., Narosy T. (2010) *Individualisieren lernen Neues Lernen in heterogenen Lerngemeinschaften mit E-Learning*. Wien. 120.